

Alicja Łuczyńska

ORCID: 0000-0002-4096-6569

a.luczynska@muzeum.olsztyn.pl

Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie
Biblioteka

Wokół setnej rocznicy przeprowadzenia plebiscytu na Warmii i Mazurach

***Wersal, plebiscyt i co dalej na Warmii i Mazurach?*
*Versailles, the Plebiscite and the future of Warmia
and Masuria, oprac. Anna Kruszewska, Muzeum Warmii
i Mazur w Olsztynie, Olsztyn 2020, ss. 156***

DOI: 10.34739/doc.2021.18.17

Rok 2020 był czasem obchodów wielu rocznic. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej postanowił w drodze okolicznościowych uchwał uhonorować osobistości, takie jak: św. Jan Paweł II, hetman Stanisław Żółkiewski, Roman Ingarden i Leopold Tyrmand, oraz wydarzenia: Bitwa Warszawska 1920 r. i zaślubiny Polski z morzem w Pucku¹. Dla regionu Warmii i Mazur rok ten był natomiast przede wszystkim czasem upamiętnienia setnej rocznicy przeprowadzenia plebiscytu w 1920 r. Wiele instytucji w regionie organizowało różnego rodzaju spotkania, odczyty, konferencje czy wystawy. Jako przykłady można tu wymienić: odsłonięcie tablicy pamiątkowej w Lubstynku z inicjatywy prezesa IPN dr. Jarosława Szarka², kon-

¹ *Patroni roku 2020 ustanowieni przez Sejm*, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/komunikat.xsp?documentId=D2D67778BF2D4A7BC12584DD004CA262> (data dostępu: 29.01.2021).

² *Odsłonięcie tablicy pamiątkowej i otwarcie wystawy! Obchody 100. rocznicy plebiscytu*, <https://gdansk.ipn.gov.pl/pl2/aktualnosci/101154,Uroczystosci-100-rocznicy-plebiscytu-na-Warmii-Mazurach-i-Powislu-Lubstynek-10-1.html> (data dostępu: 29.01.2021).

ferencje pt.: „Nie tylko plebiscyt. Rok 1920 na Warmii, Mazurach, w Polsce i Europie” zorganizowaną w Instytucie Północnym im. W. Kętrzyńskiego w Olsztynie³. Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. E. Sukertowej-Biedrawiny w Olsztynie opracowała natomiast materiały multimedialne, przybliżające ogólnie zagadnienie plebiscytu, oraz pomoce dydaktyczne⁴.

Największa placówka muzealna w regionie, a piszę tu o Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie, również przygotowała wystawę czasową upamiętniającą ową rocznicę. Ekspozycja pt. „Wersal, plebiscyt i co dalej na Warmii i Mazurach?” dofinansowana została ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, pochodzących z Funduszy Promocji Kultury, oraz środków samorządu województwa warmińsko-mazurskiego. Kuratorami byli dr Małgorzata Gałęziowska oraz dr Sebastian Mierzyński. Uzupełnieniem wystawy jest wydana przez Muzeum publikacja o tym samym tytule.

Wydawnictwo liczy 156 stron. Wyróżnia je szata graficzna. Książka skonstruowana jest w prosty i przystępny sposób. Widoczny jest tu wyraźny podział na dwie części. Pierwsza zawiera artykuły wraz ze wstępem dyrektora Muzeum Piotra Żuchowskiego. Druga to fotografie wybranych eksponatów pokazywanych na wystawie. Spośród sześciu tekstów pięć napisanych zostało przez pracowników Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie. Są to: dr Sebastian Mierzyński *Łańcuch zawilej przeszłości*, Danuta Syrwid *Polacy wobec plebiscytu na Warmii, Mazurach i Powiślu w 1920 roku*, dr Małgorzata Gałęziowska *Wybrane sfery, mechanizmy i narzędzia autoidentyfikacji oraz kształtowania tożsamości po plebiscycie w Prusach Wschodnich*, dr hab. Mirosław Hoffmann *Heimatkunde – źródło budowania tożsamości zbiorowości wieloetnicznej ludności Prus Wschodnich w XIX i pierwszych dekadach XX wieku* oraz Grzegorz Kumorowicz *Fotografia wojny – dokument, sztuka, propaganda*. Ostatni referat jest autorstwa przedstawiciela Towarzystwa Przyjaciół Olsztynka – Bogumiła Kuźniewskiego *Tannenberg-Denkmal. Wielkość i upadek*.

³ J. Kielbik, *Konferencja naukowa „Nie tylko plebiscyt. Rok 1920 na Warmii i Mazurach w Polsce i Europie”*, <http://ip.olsztyn.pl/2020/05/05/konferencja-naukowa-nie-tylko-plebiscyt-rok-1920-na-warmii-i-mazurach-w-polsce-i-europie/> (data dostępu: 29.01.2021).

⁴ *1920–2020 100-lecie plebiscytu na Warmii, Mazurach i Powiślu*, <https://www.wbp.olsztyn.pl/plebiscyty-1920-o-projekcie/> (data dostępu: 29.01.2021).

Publikacja przeznaczona została do darmowej dystrybucji wśród publiczności odwiedzającej wystawę. Zawarte w niej teksty oraz podpisy pod fotografiami wydrukowane zostały w całości również w języku angielskim. Jest to dodatkowy walor, gdyż wydawnictwo dzięki temu może trafić do szerszego grona odbiorców. Jak czytamy celem wystawy było „(...) pokazanie najważniejszych uwarunkowań politycznych, społecznych i ekonomicznych, które doprowadziły do głosowania plebiscytowego (...)”⁵. Wielowątkowość problematyki widać również w szerokim spektrum poruszanych tematów w zamieszczonych artykułach. Autorzy nie skupiają się na samym głosowaniu plebiscytowym. Starają się w łańcuchu przyczynowo-skutkowym pokazać złożoność historii regionu, która ostatecznie miała wpływ na wyniki głosowania w 1920 r. Wartością dodatnią tego wydawnictwa jest również z pewnością próba skierowania czytelnika na inny tor myślenia. Zawarte tu teksty mają skłonić go do zmiany optyki. Czytelnik ma przestać zadawać sobie stereotypowe pytania typu: „Jakie były przyczyny polskiej przegranej?”. Powinien raczej zastanowić się: „Co strona polska zrobiła, aby ten plebiscyt wygrać?”. Publikacja z pewnością znacznie przyczynia się do upowszechnienia nieszablonowego postrzegania tematu plebiscytu przeprowadzonego w 1920 r. na terenie Warmii i Mazur.

Wydawnictwo to ma przede wszystkim charakter popularyzatorski, skierowany przede wszystkim do odbiorców niezajmujących się bezpośrednio działalnością naukową, ale zainteresowanych historią lokalną. Jak wynika z raportu Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, publiczność muzealną można podzielić, stosując różne kryteria. Najczęściej jest to: wiek, charakter uczestnictwa (zwiedzający indywidualni i grupy zorganizowane) oraz miejsce zamieszkania (mieszkańcy miejscowości, w której działa muzeum i turyści)⁶. Bardzo wąską grupę stanowią natomiast profesjonaliści czy naukowcy, piszący różnego rodzaju prace związane z obiektami znajdującymi się w muzeum. Jednakże treści zawarte w publikacji przeznaczone są raczej dla ludzi znających już, nawet

⁵ *Wersal, plebiscyt i co dalej na Warmii i Mazurach? Versailles, the Plebiscite and the future of Warmia and Masuria*, oprac. A. Kruszewska, Olsztyn [2020], okładka.

⁶ PT. Kwiatkowski, B. Nessel-Lukasik, *Publiczność Muzeów w Polsce. Badania pilotażowe. Raport*, Warszawa 2017, <https://nimos.pl/dzialalnosc/projekty/publicznosc-muzeow/publicznosc-muzeow-w-polsce-badania-pilotazowe-raport-2017.html> (data dostępu: 29.01.2021).

w niewielkim stopniu, problematykę plebiscytową. Dla laika widzącą jedynie wystawę, treści artykułów mogą być zbyt obszerne.

Należałoby zarekomendować, jako pierwszą pozycję, po którą powinien sięgnąć zainteresowany zgłębieniem tematu, autorstwa Wojciecha Wrzesińskiego *Plebiscyty na Warmii, Mazurach i Powiślu w 1920 roku*⁷. Recenzowana publikacja natomiast będzie dobrym uzupełnieniem podstawowej wiedzy na temat plebiscytu. Pojawia się też uwaga krytyczna. Mimo rzetelności i dbania o warstwę merytoryczną w wydawnictwie występuje drobny błąd rzeczowy. Możemy przeczytać „(...) z inicjatywy posła Walentego Barczewskiego powstały prywatne szkoły polskie (...)”⁸. Nastąpiła tu pomyłka, ponieważ propagatorem zakładania szkół polskich był Jan Baczewski⁹. Natomiast Walenty Barczewski był działaczem narodowym, folklorystą, redaktorem i wydawcą, a przede wszystkim wieloletnim proboszczem w Brąszewie¹⁰. Uwagę zwraca również fakt, że w publikacji nie ma podanego roku jej wydania. Wydrukowano jedynie czas realizacji wystawy. Zabieg ten powoduje pewne problemy ze stworzeniem opisu w katalogach bibliotecznych. Biblioteka Narodowa w Warszawie czy Biblioteka Jagiellońska w Krakowie w podawanych przez siebie uwagach zaznacza, że rok wydania w takich przypadkach jest podawany na podstawie wpływu egzemplarza obowiązkowego.

Reasumując, publikacja „Wersal, plebiscyt i co dalej na Warmii i Mazurach?” wydana przez Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie jest ciekawa i bogato ilustrowana. Ma bardzo istotny walor poznawczy oraz popularyzatorski. Materiał jest opracowany rzeczowo i merytorycznie. Może on jednak rozmijać się z oczekiwaniami typowego zwiedzającego Muzeum. Przyczyną jest to, że kwestie poruszane w publikacji wykraczają poza podstawową wiedzę dotyczącą plebiscytu. W związku z tym twórcy wydawnictwa powinni zastanowić się nad inną niż przyjęta drogą dystrybucji, by trafić do odpowiedniej grupy docelowej. Niewątpliwie publikację tę można polecić historykom, regionalistom, politologom, socjologom

⁷ W. Wrzesiński, *Plebiscyty na Warmii, Mazurach i Powiślu w 1920 roku*, Olsztyn 1974.

⁸ M. Gałęziowska, *Wybrane sfery, mechanizmy i narzędzia autoidentyfikacji oraz kształtowania tożsamości po plebiscycie w Prusach Wschodnich*, [w:] *Wersal, plebiscyt...*, s. 38.

⁹ J. Chłosta, *Słownik Warmii (historyczno-geograficzny)*, Olsztyn 2002, s. 22.

¹⁰ *Ibidem*, s. 27.

oraz wszystkim tym, którzy interesują się problematyką mniejszości narodowych oraz stosunków narodowościowych.

Bibliografia / References

- Chłosta J., *Słownik Warmii (historyczno-geograficzny)*, Olsztyn 2002.
- Kiełbik J., *Konferencja naukowa „Nie tylko plebiscyt. Rok 1920 na Warmii i Mazurach w Polsce i Europie”*, <http://ip.olsztyn.pl/2020/05/05/konferencja-naukowa-nie-tylko-plebiscyt-rok-1920-na-warmii-i-mazurach-w-polsce-i-europie/> (data dostępu: 29.01.2021).
- Kwiatkowski P.T., Nessel-Lukasik B., *Raport Publiczność Muzeów w Polsce. Badania pilotażowe*, Warszawa 2017, <https://nimoz.pl/dzialalnosc/projekty/publicznosc-muzeow/publicznosc-muzeow-w-polsce-badania-pilotazowe-raport-2017.html> (data dostępu: 29.01.2021).
- Odślonięcie tablicy pamiątkowej i otwarcie wystawy! Obchody 100. rocznicy plebiscytu*, <https://gdansk.ipn.gov.pl/pl2/aktualnosci/101154,Uroczystosci-100-rocznicy-plebiscytu-na-Warmii-Mazurach-i-Powislu-Lubstyniek-10-1.html> (data dostępu: 29.01.2021).
- Patroni roku 2020 ustanowieni przez Sejm*, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/komunikat.xsp?documentId=D2D67778BF2D4A7BC12584DD004CA262> (data dostępu: 29.01.2021).
- Wersal, plebiscyt i co dalej na Warmii i Mazurach? Versailles, the Plebiscite and the future of Warmia and Masuria*, oprac. A. Kruszewska, Olsztyn [2020].
- Wrzesiński W., *Plebiscyty na Warmii, Mazurach i Powiślu w 1920 roku*, Olsztyn 1974.
- 1920–2020. 100-lecie plebiscytu na Warmii, Mazurach i Powiślu*, <https://www.wbp.olsztyn.pl/plebiscyty-1920-o-projekcie/> (data dostępu: 29.01.2021).

